

ontwerp
gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan

Fort van Lillo

in de stad Antwerpen

**bijlage VI. motivering gedeeltelijke opheffing van de
bescherming als stadsgezicht van 'Lillo-Fort met veer en
getijdenhaven' in Antwerpen**

Vlaamse
overheid

DEPARTEMENT
OMGEVING

Het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan 'Fort van Lillo' bestaat uit volgende bijlagen:

- bijlage Ia, het grafisch plan;
- bijlage II, de stedenbouwkundige voorschriften bij het grafisch plan.
- bijlage IIIa, de toelichtingsnota met de tekstuele toelichting;
- bijlage IIIb, de toelichtingsnota kaarten;
- bijlage IV, het register met de percelen waarop een bestemmingswijziging wordt doorgevoerd die aanleiding kan geven tot een planschadevergoeding, een planbatenhoefting, een kapitaalschadevergoeding of een gebruikerscompensatie;
- bijlage V, het ontwerp plan-MER;
- bijlage VI, motivering gedeeltelijke opheffing van de bescherming als stadsgezicht van 'Lillo-Fort met veer en getijdenhaven' in Antwerpen

Het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan is, in overeenstemming met artikel 2.2.3 VCRO, tot stand gekomen binnen een planteam, met de medewerking van de ruimtelijk planners Christophe Vandevooft en Peter David.

Motivering gedeeltelijke opheffing van de bescherming als stadsgezicht van Lillo-Fort met veer en getijdenhaven' in Antwerpen Juridisch kader

De Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening en het Onroerenderfgoeddecreet voorzien de mogelijkheid om bij de opmaak van gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen gelijktijdig beschermingen inzake onroerend erfgoed te wijzigen of op te heffen. De procedure voor deze gedeeltelijke opheffing is geïntegreerd in de goedkeuringsprocedure van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan.

Het Onroerenderfgoeddecreet bepaalt in artikel 6.2.2 dat de Vlaamse Regering in een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan een bescherming geheel of gedeeltelijk kan wijzigen of opheffen als dit vereist is omwille van het algemeen belang.

De Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening bepaalt in artikel 2.2.5 §1, 11° dat in dat geval het ruimtelijk uitvoeringsplan een overzicht van de geheel of gedeeltelijk gewijzigde of opgeheven erkennings-, rangschikkings- en beschermingsbesluiten inzake onroerend erfgoed moet bevatten samen met de gegevens vermeld in artikel 6.2.5 van het Onroerenderfgoeddecreet, met uitzondering van de plaats van de aanplakking van het bericht over het openbaar onderzoek.

Volgens artikel 6.2.5 van het Onroerenderfgoeddecreet gaat het om volgende gegevens:

- 1° het opschrift van het besluit dat gewijzigd of opgeheven wordt;
- 2° de datum van bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van het besluit dat gewijzigd of opgeheven wordt;
- 3° in voorkomend geval de kadastrale gegevens van het perceel of de percelen waarop het beschermde goed zich bevindt;
- 4° de redenen van wijziging of opheffing;
- 5° in geval van wijziging een beschrijving van de impact op de erfgoedwaarden, een beschrijving van de impact op de beheersdoelstellingen, een beschrijving van de impact op de bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud en, in voorkomend geval, een beschrijving van de impact op de bijzondere voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud in de overgangszone;
- 6° de aanduiding van de te registeren en te documenteren erfgoedwaarden die verloren gaan;
- 7° in geval van gedeeltelijke of volledige opheffing de eventuele verplichting om het beschermde goed te verplaatsen of om onderdelen met erfgoedwaarde in een erkend onroerenderfgoeddepot te plaatsen;
- 8° in geval van wijziging vanwege een verplaatsing als vermeld in artikel 6.2.1, 2°, de maatregelen die nodig zijn voor de ontmanteling, de verplaatsing en de heroprichting op een geschikte plaats en de termijnen waarbinnen die maatregelen uitgevoerd moeten zijn.

En volgende bijlagen:

- 1° een plan waarop het beschermde goed en in voorkomend geval de overgangszone na wijziging of gedeeltelijke opheffing nauwkeurig wordt afgelijnd en waarop de plaats van aanplakking van het bericht over het openbaar onderzoek wordt aangeduid; In het geval van een wijziging wegens een verplaatsing als vermeld in artikel 6.2.1, 2°, worden zowel de oorspronkelijke locatie als de locatie waarnaar het beschermd goed wordt verplaatst, nauwkeurig afgelijnd en worden de plaatsen van aanplakking aangeduid;
- 2° een fotoregistratie van de fysieke toestand van het beschermde goed;
- 3° in voorkomend geval een lijst met de cultuurgoederen die integrerend deel uitmaken van het beschermde goed.

4° in geval van een wijziging wegens een verplaatsing als vermeld in artikel 6.2.1, 2°, een document waarin het agentschap zich uitspreekt over de ingediende bezwaren en opmerkingen en in voorkomend geval over de uitgebrachte adviezen en het verslag van de hoorzitting.

Voorwerp van de gedeeltelijke opheffing

Het ruimtelijk uitvoeringsplan 'Fort van Lillo' in Antwerpen zal het koninklijk besluit van 15 april 1981 tot onder meer de bescherming als stadsgezicht van 'Lillo-Fort met veer en getijdenhaven' in Antwerpen, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 19 juni 1981, voorlopig gedeeltelijk opheffen. De gedeeltelijke opheffing van de getijdenhaven is te motiveren vanuit het algemeen belang. Door de uitvoering van het Geactualiseerd Sigmaphan wordt het Fort van Lillo en de achterliggende zeehaven beter beschermd tegen overstromingen. Hiervoor moet de getijdenhaven verdwijnen en dient de bescherming als stadsgezicht gedeeltelijk te worden opgeheven. Ook de opheffing van het veer als onderdeel van het stadsgezicht kan gemotiveerd worden vanuit het algemeen belang: de bescherming wordt aangepast aan de huidige feitelijke toestand. Het oorspronkelijke veer is niet bewaard, waardoor ook de erfgoedwaarden ervan niet meer bewaard zijn en de motivatie van de bescherming ervan als onderdeel van het stadsgezicht niet meer onderbouwd kan worden.

De gedeeltelijke opheffing omvat het opheffen van de bescherming van de getijdenhaven en het veer als onderdelen van het stadsgezicht. Dit vraagt het schrappen van de woorden 'met inbegrip van het veer en het getijdenhaventje' in artikel 2 van het voornoemde beschermingsbesluit.

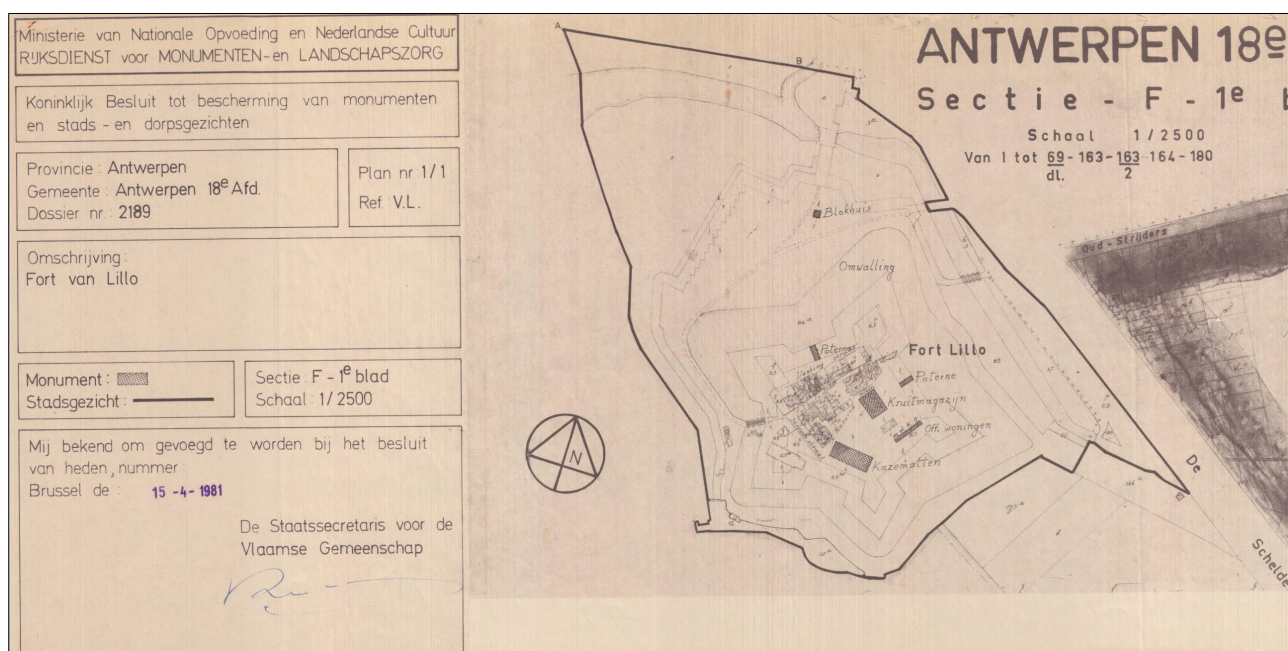
De afbakening van het stadsgezicht blijft behouden. De aanwezigheid van een getijdenhaventje bij Fort Lillo wordt weliswaar bestendigd, maar op een gewijzigde locatie buiten de historische vestingstructuur en dus buiten de perimeter van het beschermde stadsgezicht. Het nieuwe en nog te realiseren getijdenhaventje buiten de historische vestenstructuur heeft geen erfgoedwaarde en maakt bijgevolg géén deel meer uit van het beschermde stadsgezicht.

Figuur 1. Uittreksel artikel 2 koninklijk besluit 15 april 1981

Artikel 2 : - Wordt beschermd als stadsgezicht overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976, om reden van de historische waarde :

- het geheel van het Fort Lillo met inbegrip van het veer en het getijdenhaventje, zoals afgebakend op bijgaand plan.

Figuur 2. Bijgaand plan bij Koninklijk besluit van 15 april 1981

¹ <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/1612/bestanden/5680>

De voorgestelde wijziging omvat:

- de schrapping van de woorden “met inbegrip van het veer en het getijdenhaventje” in artikel 2 van het koninklijk besluit.
- De artikels en aanduidingen met betrekking tot de beschermde monumenten worden niet gewijzigd.

De gedeeltelijke opheffing van de bescherming als stadsgezicht wordt gemotiveerd vanuit het algemeen belang. Door de uitvoering van het Geactualiseerd Sigmaphan wordt het Fort van Lillo en de achterliggende zeehaven beter beschermd tegen overstromingen. Hiervoor moet de getijdenhaven verdwijnen en dient de bescherming als stadsgezicht gedeeltelijk te worden opgeheven. Ook de opheffing van het veer als onderdeel van het stadsgezicht kan gemotiveerd worden vanuit het algemeen belang: de bescherming wordt aangepast aan de huidige feitelijke toestand. Het oorspronkelijke veer is niet bewaard, waardoor ook de erfgoedwaarden ervan niet meer bewaard zijn en de motivatie van de bescherming ervan als onderdeel van het stadsgezicht niet meer onderbouwd kan worden.

De gedeeltelijke opheffing omvat het opheffen van de bescherming van de getijdenhaven en van het veer als onderdelen van het stadsgezicht. Dit vraagt het schrappen van de woorden ‘met inbegrip van het veer en het getijdenhaventje’ in artikel 2 van het voornoemde beschermingsbesluit. De afbakening van het stadsgezicht blijft behouden. De aanwezigheid van een getijdenhaventje bij Fort Lillo wordt weliswaar bestendigd, maar op een gewijzigde locatie buiten de historische vestingstructuur en dus buiten de perimeter van het beschermde stadsgezicht. Het nieuwe en nog te realiseren getijdenhaventje buiten de historische vestenstructuur heeft geen erfgoedwaarde en maakt bijgevolg géén deel meer uit van het beschermde stadsgezicht.

De bestaande feitelijke toestand is weergegeven op bijgevoegde foto's.

Figuur 4. Fotoregistratie van de fysieke toestand van het beschermd goed: Lillo-Fort met getijdehaven.

Figuur 5. Fotoregistratie van de fysieke toestand van het beschermd goed: de getijdehaven

Voor de beschrijving van de impact op de erfgoedwaarden van de betreffende percelen wordt in eerste instantie verwezen naar het plan-MER (bijlage V) dat deel uitmaakt van voorliggend ruimtelijke uitvoeringsplan en waarin deze beoordeling is uitgevoerd, in het bijzonder naar hoofdstuk 8 dat de effecten binnen de discipline landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie beoordeelt.

Het huidige haventje werd beschermd omwille van haar historische waarde. Een haven was immers doorheen de geschiedenis cruciaal voor de verbinding van het fort met de Schelde. Het slopen van het getijdenhaventje en de omliggende gebouwen om het vervolgens buiten de afbakening van het stadsgezicht opnieuw op te bouwen wordt in het plan-MER niet sterk negatief beoordeeld. De huidige getijdenhaven is bovendien aan renovatie toe en het Sigmaproject biedt de mogelijkheid om de getijdenhaven in zijn geheel opnieuw buitendijks op te bouwen.

De waarde van het behoud van de huidige getijdenhaven op de huidige locatie weegt niet op tegen de maatschappelijke meerwaarde van het realiseren de dijkwerken die het dorp Lillo en de achterliggende haven moeten beschermen tegen overstromingen. De beperkte gedeeltelijke opheffing van het beschermde stadsgezicht is om die reden aanvaardbaar en dient het algemeen belang.

Aangezien het oorspronkelijke veer niet bewaard is en ook de erfgoedwaarden ervan niet meer bewaard zijn, is er geen bijkomende impact op de erfgoedwaarden wanneer de bescherming van het veer als onderdeel van het stadsgezicht wordt opgeheven.

- Effecten op de landschapsstructuur en -relaties
 - Het plan situeert zich op de overgang tussen Schelde en havengebied. Het Scheldebekken maakt deel uit van het traditionele landschap 'Schelde-estuarium met brakwater' (911010). De Zeeschelde, waarvan de dynamiek bepaald wordt door getijden, vormt het structurele hoofdkenmerken van het landschap. Identiteitsbepalende elementen zijn de slikken en

schorren, eb- en vloedscharen, sterke morfodynamiek, weidse panoramische zichten met industriële skyline. De landschapswaarde bestaat uit het uniek brakwater getijdengebied. Wenselijkheden voor toekomstige ontwikkeling betreffen het behoud van resterende natuurrelicten. Zowel landschappelijk als morfologisch is het verleden nog sterk aanwezig en bepalend voor de identiteit van Fort Lillo. De morfologie van Lillo als vesting is bepaald door de uitwerking ervan als vijfhoekige gebastioneerde vesting, gebouwd volgens de regels van het Oud-Nederlands stelsel. Het Oud-Nederlands stelsel is opgebouwd volgens een militaire logica van verdediging. Het wordt hoofdzakelijk gekenmerkt door de loodrechte stand van de flanken van de bastions of bolwerken ten opzichte van de aangrenzende courtine, dit is de wal die loopt tussen twee bastions. De flank is het achterste deel van een bolwerk dat paalt aan de courtine. Aan de veldzijde van de gracht loopt een bedekte weg waar verdedigers, gedekt door een schuin oplopend glacis, zich ongezien rond de vesting kunnen bewegen. Binnen de vesting valt de tweedeling in opbouw op: enerzijds is er het dichte, kleinschalige woonweefsel in het westen dat langs enkele nauwe straten is ontwikkeld, en anderzijds is er het 'militaire' deel met de voormalige kazerne, het kruitmagazijn en enkele officierswoningen. In dit deel is de bebouwing verspreid gelegen langs een grote groene ruimte, het Kazerneplein.

- Het zuidelijke deel van de vestinggracht en het hoofdbolwerk is omgevormd tot jachthaven. Dit getijdenthaventje staat rechtstreeks in verbinding met de Schelde. Aan deze haven ligt het boothuis. De haven wordt omringd door een dijk. Dit getijdenthaventje is ook verbonden met het eigenlijke fort via een dijkpoort. Op de Schelde is tevens infrastructuur voor de veerdienst van en naar Doel aanwezig. Deze veerdienst is sinds augustus 2015 wegens veiligheidsredenen afgeschaft. Ten westen van de getijdenthaven, op de bestaande dijk aan de Scheldeoever, ligt het Tolhuisje uit het eerste kwart van de 19de eeuw. Binnendijks, tussen de dijk en de bebouwing binnen de vesting (ter hoogte van de voormalige vestinggracht en vuurbaken bolwerk) bevindt zich nog een parking.
 - De dijkwerken gaan gepaard met het afbreken en verplaatsen van het getijdenthaventje en het herstellen van de voormalige bastionstructuur. Het getijdenthaventje zal opnieuw worden aangelegd buiten de dijken. Deze ontwikkeling herstelt de historische situatie en vormt géén betekenisvolle aantasting van de landschappelijke structuren.
 - Het getijdenthaventje en veer blijven steeds verbonden met fort Lillo waardoor de onderlinge relatie behouden
 - Het effect van het herstellen van de oorspronkelijke landschappelijke/ historische structuur wordt positief (+2) beoordeeld in het plan-MER.
- Effecten op de erfgoedwaarden
 - De erfgoedwaarde van het stadsgezicht bevindt zich voornamelijk in het ensemble van het Fort met gebouwen en de directe omgeving van het Fort waarbij zowel het veer als de getijdenthaven een historische erfgoedwaarde bezitten als ontsluiting van het Fort en van Lillo naar de Schelde toe.
 - De nieuwe locatie voor de getijdenthaven ligt ten zuidoosten van het Fort van Lillo, buiten de huidige afbakening van het beschermde stadsgezicht. Het huidige ontwerp voorziet in een nieuwe getijdenthaven met een eigentijdse vormgeving, uitgevoerd in moderne materialen. Op deze manier blijft de historische relatie tussen het Fort, Lillo en de Schelde behouden.
 - Met oog op het voorzien van een nieuwe getijdenthaven, wordt de sloop van de huidige getijdenthaven slechts als beperkt negatief tot negatief beoordeeld (-1/-2) in het plan-MER.

Figuur 8. Plan voor de nieuwe te realiseren toestand met herstel van vijfhoekig bastion en vestigingsstructuur, getijdehaven verplaatst naar buiten de vestigingsstructuur.

